

MUZEUL ÎN FORMA SA SPECIFICĂ DE EXPRESIE: EXPOZIȚIA - discurs teoretic -

Ariadna Zeck

*„care nu are niciodată idei noi
nu merită să ființeze”*

KENNETH HUDSON

„Muzeul nu-și mai permite să rămână oaza de liniște într-o după-amiază de duminică. Arta este sinteza capacității omului de a vedea. Prin intermediul artei, al tuturor formelor sale muzeele au datoria de a-și asuma un rol de frunte în dezvoltarea aptitudinilor noastre de a percepe și de a respecta – sau dimpotrivă, de a respinge cu vehemență – mediul din jurul nostru. Învățământul public a demonstrat că nu e conștient de faptul că lupta pentru capacitatea de a observa este nu disperată, ci imposibilă. Deși suntem zilnic bombardată cu mesaje vizuale, programa multora dintre școlile noastre nu cuprinde nici o aplicare a discernământului pe acest plan. Muzeele trebuie să preia inițiativa, fie că vor, fie că nu”.

Chiar dacă această posibilă definiție a muzeului, propusă de revista „CURATOR” în al său volum doisprezece, ne dă o formulare care se apropie de aceea acceptată de ICOM, ea pune accentul însă numai pe finalitatea generală a muzeului, adică pe cea educațională. Această poziție îmi avantajează punctul de vedere. Deoarece – tocmai pentru a fi capabil să răspundă misiunii sale de educator public – disciplinele de care se ocupă, în primul rând, un muzeu al orașului au în cuprinsul lor această finalitate educațională. Atât istoria cât și istoria artelor nu vor interesa colectivitatea decât în măsura în care contribuie la dezvoltarea propriei ei consecințe și/sau a conștiinței individuale. În afara acestui țel profund moral și umanist, preocuparea pentru artă și istorie nu are valoare.

Mai mult decât atât. Expoziția, ca formă tranzitorie de prezentare a colecțiilor, are și ea finalitate proprie comunicarea cea mai generală către un public cât mai lung. Cu alte cuvinte: influențarea acestora, formarea conștiinței colective și a intelectului individual.

Iată deci, cum această definiție cu care debutează lucrarea mea, apare motivată de una din activitățile caracteristice muzeului care, în acest context se definește drept esențială.

Numai că, pentru ca muzeul în forma sa specifică de expresie – expoziția – să devină un loc de învățătură sau loc și cadru pentru orientarea publicului în aspectele culturale ale vieții cotidiene sau, de ce nu, loc și cadru pentru împlinirea unor preocupări secundare, hobby-urile de exemplu, importantă mi se pare în organizarea teoretică a materialului artistic ideea de ambianță și/sau atmosferă, singura capabilă să revigoreze muzeul ca instituție culturală cu misiune pedagogică.

Dacă ținem însă seama de faptul că prin expoziție muzeul nu numai că difuzează informația cuprinsă în piesele care îi constituie patrimoniul, dar și de faptul că expoziția semnifică și forma specifică de expresie a rezultatelor cercetării efectuate de studioșii muzeului, concluzia la care se ajunge implicit, este aceea conform căreia un muzeu de ambianță sau de atmosferă nu se poate realiza decât pe baza unei concepții istorice. Și asta cu atât mai mult, cu cât numai imposibilitatea de a integra corect faptele artistice în istorie, a putut da naștere acelei exagerări extreme imaginate de Filippo Tomaso Marinetti în faimosul său manifest futurist.

„Pentru o istorie cât mai completă este necesar să se ia în considerare toate operele omului. Or, operele de artă aduc un material de informare la fel de precis ca oricare altul când e vorba de a ști cum au acționat oamenii și cum au judecat ei la un moment dat”. Această teză propusă și impusă de Pierre Francastel în a sa „realitate figurativă”, confirmă faptul că gestul cultural a reprezentat și reprezintă, cu variante de la regiune la regiune, expresia cea mai elocventă a unei „forma mentis”. Iată de ce expoziția de bază și/sau permanentă trebuie concepută de studioșii care au interes și preocupări comune, care depășesc înguste hotare geografice din jurul unei specializări și trec dincolo de orice bariere mentalitare sau de altă natură. Acesta este sensul pe care-l dau noțiunii de expoziție, ca principală și specifică formă de manifestare cultural-educativă a muzeului.

Expoziția însă nu se poate improviza. Ea trebuie să fie rezultatul unor aprofundate cunoștințe de specialitate și al unor studii interdisciplinare îndreptate precis asupra temei, judicios gândite și a planului de expunere determinat, desigur, de spațiul precis delimitat. Pentru a ajunge însă la definitivarea tematicii, orice organizare de expoziție se desfășoară ca un proces decizional reiterat, comportând mai multe etape necesare:

- prima etapă este aceea a alegerii temei. În cadrul ei se disting mai multe faze. Prima dintre faze este aceea a adunării informației, care poate fi grupată în câteva serii determinante: informații privind comanda socială, informații privind opțiunea publicului, informații privind cunoașterea teoretică a problemelor de specialitate, informații privind patrimoniul muzeal. A doua fază este aceea a formulării tematiche fundamentale, care dă și titlul expoziției. Această fază îmbracă cel mai adesea forma alegerii variantei celei mai bune, dintre mai multe elaborate;

- a doua etapă este aceea a elaborării proiectului, înțeles ca proiect general, cuprinzând gruparea într-un sistem de gândire a tuturor materialelor (începând cu obiectele existente în patrimoniul muzeului sau din alte colecții și terminând cu informațiile oferite de documentele de arhivă, publicațiile etc.) după anumite criterii sau idei, subordonate temei centrale, care vor fi accentuate sau estompate în expunere;

- următoarea etapă este selecționarea obiectelor și a celorlalte materiale documentare, în funcție de ideile pe care le urmărește expoziția, realizându-se astfel schema generală și planul de expunere;

- a patra etapă este adaptarea la spațiul existent al planului ideal întocmit anterior, acțiune care impune o nouă selecție și revizuire a obiectelor;

- apoi, întocmirea planului definitiv de expunere, în cele mai mici detalii, realizând machete cu fotografiile tuturor exponatelor;

– ultima etapă se justifică prin stabilirea exactă a tuturor elementelor ajutătoare și complementare care sunt necesare expunerii (fotografii, diapozitive, hărți, desene, texte etc.), amplasarea lor exactă, dimensionarea lor în raport cu obiectele etc....

Într-o ultimă analiză însă, o expoziție, indiferent de caracterul exponatelor și de proporțiile ei, trebuie să apară ca o ordonare într-un spațiu propus și/sau impus a unui număr de obiecte care ilustrează una sau mai multe idei. Această prezentare a materialului este determinată de trei posibile soluții. Prima este criteriul estetic, adică aspirația către frumos. Ea presupune o prezentare minuțios gândită, într-un mediu calm, neutru pentru a pune în valoare un număr limitat de obiecte reprezentative, aranjate în modul cel mai eficient.

A doua soluție posibilă, cea romantică sau ispita de a evada pentru o scurtă vreme din universul cotidian, necesită aranjarea exponatelor în așa fel, încât să sugereze participarea sau identificarea cu lumea pe care o reprezintă.

Cea de a treia este sintetizată de dorința de a-ți satisface setea de cunoaștere, intelectuală deci, și presupune organizarea după o schemă riguroasă, în care vizitatorul este condus pas cu pas, de la o sugestie la alta, de la o concluzie la alta. Acest ultim criteriu însă, transformă muzeul într-un templu al erudiției cu adresabilitate restrânsă. Numai cel înzestrat cu o excepțională imaginație, cultură și putere de detașare va putea decodifica semnele și/sau semnalele, modul de receptare al artei devenind tot mai cerebral.

Chiar dacă astăzi se pune accentul pe aspectul intelectual al expunerii, important este din punctul meu de vedere, ca o expunere de atmosferă să fie gândită ca un spectacol în care talentul real s-a îmbinat cu munca fără preget și, în care, producătorii, proiectanții și actorii (adică directorii de muzeu, organizatorii și vizitatorii) sunt aduși laolaltă în scenă (adică în muzeu). „Există multe asemănări. – Susține Lloyd Hezekiah de la „MUSE” din Brooklyn, New York, în articolul „Reflection of MUSE”, publicat în mai 1972 –. În ochii mei, clădirea teatrului seamănă cu clădirea unui muzeu. Privesc exponatele dintr-un muzeu așa cum urmăresc o piesă pe scenă. Desenul și forma obiectelor expuse mi se par aidoma recuzitei folosite de actor. Actorul trebuie să facă uz de recuzită potrivită pentru a da viață rolului. Tot astfel, vizitatorul la muzeu este, după părerea mea, ca un actor care trebuie să se raporteze la ceea ce vede pentru a extrage esențialul și a da viață spectacolului”.

Aceasta este forma de expoziție pentru care optez, formă care însă nu prezintă garanții din punct de vedere statistic, care însă, menține legătura muzeului cu publicului într-un fel pe care nu-l poate realiza nici un chestionar.

17 ianuarie 2000
București

SUMMARY

The Museum in its Specific Form of Expression: the Exhibition

by Ariadna Zeck

The paper deals with a most important institution in the urban life: the Museum, seen as a vivid, dynamic memory of a place.